

พรรณพฤกษา

กับ

สัตวภิชาน

พระยาศรีสุนทรโวหาร น้อยอาจางกูร แต่ง

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๑

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประภัสสรวร
ประสูติ ๑๑ พฤษภาคม ๒๓๕๗ : สิ้นชนม์ ๒๕ มิถุนายน ๒๔๖๕

คำนำ

หนังสือพรรณพฤกษากับสัตวภูษานี้ เป็นของพระยาศรีสุนทรโวหาร
น้อย คนสนิทของจางกูร แต่งไว้แต่บวชถนงค์ พระพุทธศักราช ๒๔๒๗
คนฉบับสมุดคำหนังสือพรรณพฤกษานี้ ได้มาแต่มีนตาหนังสือเก่า ซึ่ง
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประภัสสร ทรงสั่งสมไว้มากเรื่อง ยัง
ไม่ได้เห็นพิมพ์ แต่ในบานแผ่นของท่านบอกไว้ว่าเป็นหนังสือคู่กับสัตวา
ภูษานซึ่งได้พิมพ์ ขึ้นใช้แล้ว ในโรงสกุตพระตำหนักสวนกุหลาบในพระบรม
มหาราชวัง ข้าพเจ้าจึงขอให้เจ้าพนักงานทอพระสมุดค้นหาดับพิมพ์เก่า
ถวญ ๕๓ ปีมาได้แล้ว ให้พิมพ์ ขึ้นรวมกันทั้ง ๒ เรื่อง เพื่อประโยชน์
ให้เด็กอ่านเตชราบศัพท์หนักศัพท์ไม่ ซึ่งเคยเล่นกระซงเล่นของเด็กรุ่นใน
สัตกุตประกวดกันคอกันว่าใครจะจำได้มาก แต่เมื่อข้าพเจ้ายังเป็นเด็ก
ก็เคยเล่นประกวดศัพท์หนักศัพท์ไม่ ครั้นเติบโตออกไปอยู่เมืองนอก ก็
เคยเล่นประกวดแข่งกันชื่อ บ้าน เมือง ทเต แม่มา ตำบาร ททาน ภูมตำเนา
ป่าภูเขา ในตำรากูมิศาสตร์ ซึ่งเป็นวิธีเล่นเช่นเดียวกันในสัตกุตยู ตยวง
แม่หนังสืออันผู้ใหญ่ได้ รับแจกไปในงานพระศพพระองค์เจ้าประภัสสร คง
จะให้แก่เด็ก ในครัวเรือนของท่านได้ อ่านเล่นเป็นประโยชน์ตามสมควร

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประภัสสร เป็นพระราชธิดาใน
พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฏ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติ
แต่เจ้าจอมมาดาเกศ ณวันพฤหัสบดี (เป็นวันจาศาขบูรณมี ปีชวด ฉก))

สूरทินที่ ๑๓ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๓๘๗ เมื่อยังพระเยาว์
 โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าจอมมาดาพึ่งรับมาเลี้ยงเป็นธิดาในอภักดิ์พระองค์เจ้า
 ชายทัษณินาวัฏ ตรีศยราชกุมาร ทรงเรียกขานพระนามย่อว่าแม่จาว
 เพราะนางทรงเอ็นดูอยู่ไม่น้อย แต่ทรงพระเมตตาชุบเลี้ยงอย่างพระเจ้า
 ลูกเชอซันใหญ่ ได้พระราชทานพานทอง เครื่องยศราชสกุลฝ่ายในแต่
 รัชการที่ ๕ แดกราปฐมจุลจอมเกล้า ในรัชการที่ ๕ ครั้นทรงเจริญวัย
 งามพระองค์มั่นคงอยู่ในาศักดิ์กษัตริย์ ทำบุญทำกุศลแก่เจ้านาย
 ชั้นหลาน ๆ แดพอพระหทัยในการเสาะหาความรู้ความเรียนจนทรงทราบ
 หลักอักษรลัทธิ ถึงได้เป็นอาจารย์บอกหนังสือไทแก่เจ้านายหลาน ๆ
 หลายองค์ มีหม่อมเจ้าหญิงพิศตรจิราภา อาจารย์ใหญ่โรงเรียนราชินี
 แดพระองค์เจ้าธานีนิวัต เสด็จบดัดธรรมการบดัดเป็นต้น ในตอนพระชนมษา
 ถ่วงเข้าปัจฉิมวัย ทรงประชวรพระโรคชรา หนักพระสรีราพยพเสด็จไป
 โหนดไม้ไผ่เกือบ ๕ ปี ครั้นวันอังคาร สूरทินที่ ๒๘ เดือนมิถุนายน
 พุทธศักราช ๒๔๖๘ พระโรคกำเริบเป็นอดสูณ สิ้นพระชนมที่ตำหนัก
 ในพระบรมมหาราชวัง รวมพระชนมายุได้ ๗๒ ปีกับ ๕๐ วันบริบูรณ์ ฯ

บุญधानิ ปรัตถกสัมปติปฏิฐา โหนดิ ปานินิ ฯ

บุญคือความดี ย่อมเป็นที่พึ่งของสัตว์ในปรโลกได้ ฯ

วันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๓ กรมหลวงลัดดี

พรรณพฤกษา

นบ	พระไตรรัตนแก้ว	ภัยพาด
นบ	บุรพเทวจารย์	ก่อเกล้า
นบ	สี่โรประเทศ์สถาน	ส่อนั่ง มานา
นบ	พระคุณพระเจ้า	ภพพันพงศ์ดยาม ๑

ข้าพเจ้าพระยาศรีสุนทรโฆหาร ญาณปริชามาต บรมนาถนิตยภักดี
พิริยพาหุ เจ้ากรมพระอาลักษณ์ คิครวบรวมชื่อต้นไม้ต่าง ๆ บนดา
ที่รู้จักชื่อ คิดเป็นกลอนเรียกว่า “นามพรรณพฤกษา” คู่กันกับ
“สัตตวาภิธาน” ซึ่งได้ตั้งพิมพ์แต่ครั้งก่อน

แต่ธรรมชาติต้นตำกอกขนในแผ่นดินนั้นแบ่งเป็น ๒ ชาติ เกิดเป็น
ต้นขน ตำกอกขนนอกอ่อน เช่นอย่างไม้แดง ประดู่ ชิงชัน เต็งรัง
มะเกลือ เป็นต้น เรียกว่า รุกขชาติ ๑ แขงนอกข้างในอ่อน เช่นอย่าง
ต้นคาต อ้อย หนาก มะพร้าว แต่สรรพหญ้าทุกอย่าง ฤาอ่อนนอก
ศตอกใน เช่นอย่างต้นกล้วยก็ เรียกว่า ตินะชาติ ๑ เป็น ๒ อย่างดังนี้ ๑

จัดอีกอย่างหนึ่งเป็น ๕ ชาติ คือ รุกขชาติ ๑ ตินะชาติ ๑ สัตตวาชาติ
หรือสัตตชาติ เป็นเลขเตื่อย ๑ ศัจฉชาติ เป็นกอกปนกอ ๑ ๓ สัตตชาติ
เกิดบนบก ๓ ชาติ เกิดในน้ำ ๑ รวมเป็น ๕ อย่างดังนี้ ๑

จัดโดยอาการแปลกกันด้วยดอกผลเป็น ๕ อย่าง นีรับผล ไม่มี
 ดอกผล รือมีแต่ดอกไม่มีผล ๑ บบผล มีทั้งดอกทั้งผล ๓ กาลิกผล
 มีดอกผลเป็นคราวเป็นฤดู ๓ อกาลิกผล มีดอกผลติดต่อกันเต็มอไปไม่
 เป็นฤดู ๑ อาการต้นไม้เป็น ๕ อย่างดังนี้ ๑

เรื่องเบ็ดเตล็ดดอย่างนี้ ไม่สู้มีประโยชน์อะไรนัก ถ้าผู้ใหญ่ไม่
 ต้องเรียน เพราะมีความสังเกตรู้ได้เอง ถ้าเด็กมีปัญญาอ่อน ต้อง
 อาจารย์มีผู้แนะนำสอนจึงจะรู้ได้ ถ้ารู้ไว้ก็เป็นเครื่องประดับปัญญาได้
 อย่างหนึ่ง ชาวเขาจึงก็รวบรวมเอาใจเป็นหมู่หมวด เพื่อจะไว้สำหรับ
 ให้เด็กอ่านพอให้หนังสือแตก แลจะได้ คิดแก้ความที่เล่าแจก ตั้งแต่
 แม่ ก กา ไปจนเกษ ตามลำดับดังนี้ ๑

๐	นาม	แหรนเทกัไว้	วานดู	หน้อยพ้อ
	พรรณ	เกทแห่งตำรุ	เรียบถ้วน	
	พฤก	ชาตเชตฐ	ชาตช้อ	ไวนา
	ชา	ระพตมถ้วน	เช่นไร	ในสยาม ๑
๐	ก	ก่ามิ่งไม้	มีพรรณ	
	กา	กะหมายหมู้บัน	ไปช้อง	
	จน	จบทุกแม่สรรัก	ถ้าเหนียก	นามนา
	เกษ	แจกที่ลุดพร้อง	พราเพื่อพอการ	๑
๐	เป็นคู่เคียงเขากบ		ลัดดา	ภิชาน
	ดำดัมแม่	ก กา	แต่ต้น	
	กน	กง กก	เวียงมา	
	จวบตลอดแม่เกษกัน		กต กบ	กมเฮย
			คิดแก้	คอรแถดง ๑

ยานี ๑๑

๑. ศุภกุมาร ข้าเจ้าจะเสาะไซ้คำ กอกว่าลำนำ พอให้จำคำ กอ ก
จะรำแต่หมู่ไม้ มีชื่อไซ้ ในภาษา ไทยไซ้ ค้อ ๆ มา แต่กอกามือไซ้
จำปาแต่จำปี มะตุ้ตแต่ยี่ โถ เพกาพระวา โฟ เหต่า โส้นตะ โกนา
ชาติส์ตาคตะ จำปาคะตุ้สาธา มรกต่าลำมะงา พระยาษาต่าระภี
แกแแต่แคะมะคะ กอสตาคตะคี่หมี่ หว้าเป้ต่าเถาคี่ปตี เถาเทพี่มะตะกอ
ไซ้เน่ากะเบาะปฐ ไม้ ยี่รูไม้ส้มอ ระกำลำมะตอ ไม้ตะคร้อปอกะเจา
ประคู้ลำภูไม้ หมู่ไม้ ไต่แต่เส้ตา กะพ้อกอกะเพรา กอส่าเต่าเถาพดูแก
ชะบามะค้ำชา ส้ระเคาป่าคต่าแล่ม ค้อได้ ไกรแคแแกร ส้ระระเหนยี่ โนไฟร
นำเต่าเถามะระ คาระตะตุ้ไสว กวะพ้อส้มอไทย กวะท้อไฟต่าโยยอ
กวะเซ้าต่าธา โยชะกาแแต่มะก้อ มะไฟไม้มะฝ่อ คะกุก้อตะ โกนา
มหาตัมปะกำไก ส้ค้อใหญ่ไซ้ระสาธา ส้มูหุบตางา โหระภาหญาไต โย
หญาคาคาคูประ เซ้าเคต่าคตะพะหญาไซ้ ไกรม่่าระธาใจ ที่หมู่ใหญ่
ค้อไม้ค้ำ ไม้ออกกอขตู้คตะ เหต่าคูกะแต่ปะหต่า กอไม้ไสวต่า
กอไฟต่าทำยาตี ส้ระแกแต่ล้าเก โพทะเดกวะท้อผี เซ้าว่าชาฤาษี
ทำเลมี่ทักฎา ส้มอทะเต้ใหญ่ มื่อยูโกต ที่ชารา ระยะหมู่มะกา
มิตตาแต่ล้าคู บ้ำเถาเป้ราระตะ ชากาคตะต่าเยอยู ส้มอช้อตงู
กอชาพดูตุ้ไสว มรกต่าคาคาหนุเถา โยเขาว์ ๆ ไม้โคใหญ่ ช้อ ๆ เซาพอใจ
เอามาใส่กระเซ้าตี ที่ท้อกอกะโครว กอใหญ่ ๆ โยชจี้ โร้เนาเซ้าต่า
ไม้ส้มี่แล่มต่า มโนราเซ้าค้ำกอ หมู่ส้ระตอ คะโครว น้ำ กวะแต่ไตไม้ ลำ

มีประจำที่ลำขา สระบัวใบรี ๆ เหนือถ้ำตรีชะวา ดำดำเห่ดำบุหงา
เถาตะดาตรุณี ทูมานานาหนอ เอาแต่ดอคือจี้ หนู ๆ ลูกดี
ที่ข้อจำใจได้ใจ ๆ

สุรางกณางค์ ๒๘

๐ หมูไม้แม่กน กอการะคน ว่าปนกันไป กุมารอ่านเต่า แม่น
เขานใจ ๆ ดูจะเข้าใจ ชื่อไม้แม่กน
ที่ในไพรวัน ต้นไม้อนันต์ ดำพันต้นสั้น กระถินต้นจี นนทรีประปน
มะดันประคน ระคนเถาคัน
ฉนวนสั้น ทนดีย์สั้น ขนุนขนัน กระวานกานพลู ช่อนชู
อัญชัญ มณฑามติจัต อินจันกรรณิกา
ต้นกระตอนดิน อยู่ใกล้ อินทนิล ต้นผืนกันชา ต้นชาวดวัน
ต้นจันทนา กอสั้นตรง ต้นพราหมณบอน
จ๋านมหาภาพ ที่น้ำป่าตาด ขนุนช้หนอน พระยาน้ำมัน
ต้นหมื่นต้นหมื่น ต้นกระต่อนหงอน ไก่ช่อนกตั้นเกลา
ต้นจันกระพ้อ ต้นคนทีส่อ คนทีเขมา ดำแพนทุเรียน ตะเคียน
กันเกลา ต้นเลี่ยนเส้ตา มันเจ้าเถาปูน
คนธาต้นเทียน คาดหม่อนคาสเขียน กระเมียนกระบูน คณา
บ้าน สระसानต้นคูณ ดำแพนดำพูน กัญภัยไพรวัน
อินทระมดำ กระโดนพันจำ กอขะมื่นสั้น ต้นนุ่นสั้น พิกุลพิกัน
เถาของุ่นพัน ขันบนต้นไชว ๆ

หมูไม่มรตน์ บานเขนบานชน ตำคณยวนใจ มนงม่นอื่น
 หุปลาช่อนใหญ่ เกาวัตค้วนไฟ เคียนท่าชายน
 หญาพนงผ่าน ชยู่โตคั่นถาน เกาเข้าสารสงวน ไม้จันผลใหญ่
 เข้าในจำนวน เกาจรจวน จรมช้อช
 สุปรรณทติลา ก้านใหญ่ไบหนา ผลาสีครุ คั่นเงินเหมือนแท
 เช่นแม่เงินบุ ถ้าใคร ๆ ดู จรู๊ใคร่วรรณ
 แม่กนหมู่ไม้ ที่มช้อช ชยู่ในจำนวน พิจารณฐานถิ่น
 ไม้สั้นกระบวน ประมาณประมวต ที่ควรบถยีน
 เขียนเขียนเปลี่ยนใหม่ แกกถอนผ่อนใส่ ที่ในระบับ เก้าสารนุสนธิ
 ควรบถควรบยีน ตำราททิน ที่ใช้ไซก่า ๆ

ฉบับ ๑๖

๐ หมูไม้แม่กจจจำ เตหษยถ่าน่า ฉบับประตังจาท ไม้ฝางมรเพื่อง
 เกรงส์ ค่นท่ามิ่งม ช้างเมืองนครตตตต มระมวงมรปรากกอปร
 มรทรางคั่นทรวง ประยงยี่เซ่งเต่งรัง ชานางหูกวางมรตัง ทางไทด
 ไบบัง กรวังตังช้างก้างปลา ยุงย้างกร่างไกรไบหนา พิตังกาด่า กาทตง
 แดชงม โคชิง โกงก้างคั่นตางตตตตตต ต้วนเหล้าตางตง มรปริงกะทิง
 ทองกลาง ชิงชิ่งชิ่งชิ่งชิ่งนาง เข้าปนคั่นคาง ย่านางชิ่งโตไม้แดง
 สิ้นพรัานางแอสระแกแดง พตองพตองจองแดง มรแก้งนัสตงใจเมา
 กอเบ้งไม้เฮตงสูงเปตา หญาางวงช้างแก คำตังกรตังช้างโฮตง ชมวง
 กอสวงลำโรง มาค้องทองไทด ตำโพงตระหุงพุงแก จิงจ้อพันกอ

สระแก พุงคอนแปด บได้จะไซ่คำดี กระเม็งต้นแข่งแดงดี ซึ่งเข้าชาติ
 ประโตงเต้ โมงน้ำยาง ดงคอนทิงถ่อนเกานาง นุนบนต้นคาง ตะวาง
 แดหางกรวี ตำดงตำเหนียงเพียงดี ตำนิมณน์ เปนไม้ที่ใช้การงาน
 มหาหงส์คุ่มหากภาพ ที่ในตำธาร ทั้งถ่อนกระทิงหันเหียง มะกถ้ำ
 ตาช่างชะเนียง หมูเถาวัตเป็รียง ต้นเมียงแดงโมแดงไทย แดงกวาง
 แดงบ้านย่านไป ผดเฟงแฝงไป แดงหนูเปนหมูนุงดิน สระมุตรแฉ้ง
 แรังกดิน เหมือนไฟโต ดิน หมอยนดตาทำยา ทองพันซึ่งฝาทรง
 บังหา ผดเบงยระกา น้ไซ่ดีมานพานดี ใบกระโดงแดงแดงดี ตั้งกระณ
 เข้าฟ้างทองหตางใบมน หญาปตองฆ้องสามย่านยด กระตังใบปน ก้าน
 เหลืองแฉ้งเอื้องสองพัน จำนวน่วงแ่งเหมือนขม้นัน ใบก้านเร้นกัน
 กระทุงหมาบ้าคาไป กระตังงาสงขดาระยาใหญ่ กระตังงาเงินไทย กระโตตึง
 ไค้งโง้งงอ ต้นคางค่างชันสอส์อ หางสิงตึงจ้อ ชนเจ้าเขย่ากิงบน
 โส้นหางไก่อ๊อชน หางไก่อ๊อชยด ชนอยู่ไก่อ๊อๆ ไม้งง เห็นลำใส่วไม่ตง
 คังโอ้จันก่ง แก้ววราคาพานแพง ต้นทองระรอก งเรืองแฉ้ง ต้นตำ
 ต้วนแดง ใบไซ่ ในการมกต ฯ

ยานี ๑๑

๑) หมูไม้ในแม่กก จะแยกยกเยียงอย่างยด ก ก้า ทัง กง กน
 ว่าปะปนระคนกตอน ไม้ดีอีกไม้ ไศก ไม้อุโตกสูงตตอน นางกวัค
 เหมือนนกวัคกร นางบั้งอรกวัคเรียกใคร เรียกชู้ฤาเรียกพี แฉ้งอยู่นี้
 ฤาอยู่ไหน ฤากวัคเรียกตองใจ ให้ชริงักพะวัคจน กระบาดต้นกระบก

กระตกรกเข้ระคน ไม้หมากบนนาคน กัระดำภักต้นรักตา ไม้ชรัก
 แชรกไม้ชก ชัยพฤกษ์ กิ่งสำขา ต้นปรักต้นจักนา ตูกดตาปลาตูกตกรวัน
 ต้นคตภะภักกก ก้ามั่นนักษันปกพัน โรตแดงแฝงโมกมัต กอจาก
 ชนคนกรกช กอไม้ฤาษีสู่ช ต้วนกอบกตนพงพี ไม้ตามะตอกม
 ต้นเต้ตาเบตา ๆ สูง ทะตอกมระกอบก ต้นคาตหูกหางนกลง มะชีกอช
 ตำรุง ดอกกรกชอนต้นใบบัง ต้นตำจ่าไม้แซก ต้นคองแตกมัทกระสัง
 ต่า ๆ ทินาชิ่ง เหงือกปลาหมอกอเบ่งพง เก้ามวกไม้ระกรก มะตูกต
 ตูคินดง กระแบกแชรกไม้บัง กอแฝกตงดงปกดิน การะเจกกกกอใหญ่
 เต้มีไซไม้ไพโรสิน ดอกเห็ดอองเวียงทองริน เกาชนรภปกพฤกษา
 เก่นเหล็กต้นเต็กใหญ่ คนพอใจถากทำมา มือเหล็กช้อพระยา ไครยก
 ตังมาครั้งไหน ใบก้านว่นสำกเหล็ก ใบเต็ก ๆ ตูเบตไปต์ จิกถอน
 ชันไสว ที่ห้องร้องคตองตำธาร ส้มอพิภกใหญ่ รักน้ำโกตคตอง
 ตระหาน หมู่พริกพฤกษาสาร มีมากต่นพ่นว่าพรวน พริกใหญ่
 พริกหยวกช้อน พริกไทยช้อนรช้อนสำคัย ชีฟ้าเห็ดอองแดงบั้น เป็นสองต
 ม่มูตมอง พริกม่วงพริกพวงตค พริกชนกหน้าตานอง พริกช้อพริก
 พักทอง พริกตะจ่าหน้าพิศวง ผลเห็ดอองเวียงสีตรู เปนพู ๆ ตู
 ใหญ่ยง พริกเผือกช้อชูตรง พรวนพริกนมนานา ผักหนอกแต่มักให้
 ผักขาไก่ผักชีตา ผักเข้าผักวงษา นกลงใหญ่ไร่ผักชี ผักแว่นชระตาลัย
 ผักเลี่ยนไทยผักเลี่ยนผี จอกแทนแซ่จาวี ผักปลั่งดีแดงตุนัน ตำเจียก
 ตำเขียกอช แล่ยกค้อกอเผือกมัน เมงตักไครตักกัน ช้อชของมัน

จึงมีมา ขครอกงอกขนก ว่านคางคกปกพสุธา หมากเม่าหมุ่บึกษา
 มาจิกผลหั่นเป็นกอง หมากตึงเคียงหมากถิ่น มีคาสดินมากมูนมอง
 คันทากคู่คันทอง คันต์มคฝักบุงชัน หมู่คันทอกนาก ไคว่ห่างนาค
 อเนกนันต์ คันไม้ ในไพรวัน มีหลากพรรณพนภูวดต ฯ

ยานี้ ๑๑

๐ พรรณไม้ ไนแม่กต เรียงกำหนด ก กา กน กงกกยกมาปน ว่าพรรณ
 ประดังกัน คันไม้แม่กตหาดาก จิตวิภาคมากมุดกรัน ไม้บ้านไม้
 อารัญ ว่าคตกรันลำคัญไซ ลำประรสลำประรัส ชักุตคัสัดไต ราชคัต
 ถัดกันไป วันกรตใหญ่หญ่าชัตมอญ มระจิดชิตไม้ชวาค คันมะหาด
 ผลแก่อ่อน เจ้าวรส์อรรช รส์คูนรชปนพุดตา จำกัตตัตตบุตร คันตะมุด
 นางสีดา มังคุดผลโอชา รส์ชวงกตันทันเต็ดหวาน ตะมุดคันไม้นอก
 มาบางกอกไม้สู่นาน ยังไม่มากดำชารณ เตือก ๆ บ้านจึงจะมี มะตาด
 คันเต่าเกียด คันเต็นยตเขาเขียดสี สี่เหลี่ยม ๆ พาที่ ปางชงเคียด
 เตี้ยดัดกัน นากราชไม้มรวิต เกาส์ตชชนปกพัน คันเกดไม้ลำคัญ
 ที่พระพัก โพรสิ่มัย เกดเมืองเขามักว่า ดอกชงชาชื่นชูใจ กอการเกดใหญ่
 การเกดหนูอยู่เคียงกัน ดาวสำคคาคพองดก ส่วาดรกเข้าปกพัน ผักปอด
 ดัตตะบัน เปญมาส์คาคคันมี พิตสะหนาดพาดไฉน เต่มคไซทาโคต
 คันหนาดไม้กั้นฉี เพชสังฆาญฝักกาดกอ มะกรุดมะพุดผล แก่เห็ดองหั่น
 ดงที่ท้อ บรเพ็ชพันกระพ้อ ที่ปากบ่อมีพุดทรา ชีมนาดชาคตะบุตร
 พุดช่อนพุดชรัรักษา พุดคางคันคองคา เตือดเหมือดคนปนฝักเค็ด พุดทชาติ

คันต่ำ ๆ สัตตอคนาคันต่ำเล็ก พุดจันแถมคันเปิด คันเขื่องเพชมาดา
 ดง ชานเลียดกระทางคต คันคะทศสูงระหง คตเคาขคเวียนวง ชะตุตตง
 ทอดยอดชู้ คนชกฝักกระเดด ประพริกเทศเค็ดมาดู สัตตอผลहन่นพรู ๆ
 ผักเปิดบุพพชรณ ใบคันนิตระพัต คางบัตพระฤาษี ใบจิงเวืองฤทธิ ปตุก
 งอกได้เป็นพืชพรรณ ง่านชื่อเมฆพัต เมฆระบัตเทือกเถาวัล กันบัตกัปน
 กัน ส่วนเถาวัลพันพฤษยา โกฎ้อออ โกฎูเฆมา โกฎูน้ำเค้า โกฎูพุงปลา
 โกฎูจุพาดำพา โกฎูตั้งสระประทุมมาน อีก โกฎูชื่อก้านเพชร ตำราเก่า
 ทานไชวาน ยิงเทียนเค็ดวคภาพ คาคักแคนเยาพาคณ อีกเทียนชื่อ
 เจ้าเปิดอก จะชื่อเถอกสันจิงตี เขามักเปิดียนปนมี ที่ไม่รู้ดูไม่ถึง คนตัก
 หักเข้าโพด ลูกแก่นโตดโตดตั้งตั้ง เจ้าของร้องอังกนิง จิงตะบิงบัต
 หลั่ง นิโครชโตดพระนง สูงระหงกิงใบบิง บักขามาทำรัง บ้างเวร้องช้อง
 แล่แล่ยง กำแพงเจ็ดชั้นดวด คันมะหวดขนแข่งเคียง กระถินเทศถัดเวียง
 เปนระยะศระกั้นไป รำพรรณไม้แม่กต จะให้หิมตมากมื่นย ว้ายอพอ
 เข้าใจ ใจเป็นอย่างทางอักษร ๆ

สุรางคณางค์ ๒๘

๐ หมูไม้แม่กบ คิตเข้าบันจบ กระทบกาพย์กตอน กุมารช่านเด่น
 เป็นสัถาวร เปลียนเพียนอักษร ตามบ่อนแม่กบ
 กอหญ่าตะกรับ อีกคันมะพตัม เคียงกับผรอบ พุดจับพุดจาบ
 ตะขาบตะขบ คับเคาฝักคบ คาคันพนเมือง

คันทักกระซิบ อีกรั้วระงับ กระจับไทยเมือง หมุกออังกฤษ
 กุหลาบแดงเหลือง ไม้ราบฤทธิเรื่อง แพ้วานหมุนมาน
 มดขยับชอบแถบ ผดมะม่วงแพบ ลูกมีรสหวาน คันทักระทียบชอบ
 คันทักอบจักระวาพ ครอบคดบับปาน คดบับไต้ยา
 กอว่านคะชาบ ถัดถึงว่านตาก ล้างแรงล้างกา มุกชั้นหมุก
 ที่ทุ่งทองนา คันทักจับป่า ผกากกไต้
 ถัดเหตาคันทัก กอผกกระเจียบ กระจับจีนไทย พดบพดงคันทัก
 หนุ่ยน้ำคันทักไฟ ผกปลาทูชั้นใน ท้องร้องรุงรัง
 ยี่หุบเค็มที่ แรก ๆ หนึ่ แคที่ในจ้ง ควันนานจัดจ้ง
 คอหนังกปลุกผ้ง แพร่ออกประด้ง จนบ้านราษฎร
 มะม่วงเทพรส ดือชาปรากฏ ทงพระนคร รดด้วเค็ช เป็น
 เหตุสังหรณ์ จ้งคังนามกร ลับเรื่องเนืองนาน
 เทพทาโร เป็นไม้ใหญ่โต มีในดงดาด หนึ่งว่านกับแรด พดก
 แพทย์ชำนาญ หาได้ใช้การ ประกอบสรรพยา
 เห็ดคันทัก ลีแดงปนดำ ตั้งนำหมุกทา ยาสูบฉุนจัด
 พรรณพืชนา ๆ เป็นของดินคันทัก ช่างเมืองเพ็ชบุรี
 บวบขันทัน เถาแผ่แผ่นพ่าน ผดคกมากมุด เก็บแแตกอัฐค
 ไม้หอมไม้สุญ ปลุกเค็มเพิ่มพูน ดับพืชพรรณผด
 ไม้ในแม่กบ เช่นว่าปรารภ บันจบยุบต เด็กเพ็ชรวเขียนอ่าน
 ในตำรอนุสนธิ จรรู้เขยยต นิพนธ์พาทิ ๆ

ยานี้ ๑๑

๐ หมูไม้ในแม่กม นับนิยมตามวิธี ก กา กน กง มี กก กค กข ควบ
 กระทบ จนถึงแม่กมนับ ตามลำดับไม้ผดผวน ชื่อไม้ในจำนวน แม่กม
 นมอหนัก ขามไทยไม้ต้นทม เหล่าตุ๊กกรมนนต์จรรค์ มระยมชระอมพัน ไม้
 เขียนขนคั้นพยอม กะทุ่มมรุมรก ต้นกุ่มบกโคกกระชอม สะเดาเถากระดอม
 อีกรกระยอมเป็นยาต้ม กุ่มน้ำตามดำคลอง เก็บมาตองใต้ดินถม ฉัตร
 อินทร์แลฉัตรพรหม เห็นนำชมชนฉัตรไชย คำภาววิเศษ ชุมเห็ดเทศ
 ชุมเห็ดไทย คัมภีรภากกิ่งใบ แก้วโรกภัยใต้สารพัน ผักหนามชากรามครัน
 มะตูมต้นพันอารัญ ตาคุ่มนามแข่งชัน กับบาทาคาคุ่มคน ตุ่มกาจากับกิ่ง
 กระท่อมทงกิ่งใบหัด่น ชุมแสงแสงเป็นกต แสงสุริยนฤาแสงเดือน ต้น
 เนียมกระเทียมหอม มะขามบ่อมผลหัด่นเกด่อน หอมแดงสี่สี่เหมือน
 หอมเช่นไซ้ใบผัดกัน ต้นพรหมนำชมชื่อ กอมนันฤาหนามอนันต์ ไม้ส้ม
 พรหมจรรย หนามแหลมคมพรหมอะไร เถาวัลถ้ำมปูหตุค คนส้มมุด
 แต่ครึ่งโหนด กำมปูหตุคออกไป เหตุเถาวัลพันกำมปู ชุมเลี้ยงเวียงระตะ
 ปนไม้กระทุ่มคี่หมู บุหรีพระรามดู เหมือนบุหรีทนางมจน ส้มกุ่มยาวิเศษ
 ชระเอมเทศชระเอมส้วน นางแย้มแกมตำสวน ชมพู่พวงดวงดอกใส่
 อีจรรยเถาวัลชาม ไครคังนามแต่ครึ่งโหนด ช่างส้มนี้กระไร ใบย่อหู่ดู
 ตั้งชาม พรหมมีปูปกดิน ผักโหมหินผักโหมหนาม ผักกระโคมคือโคม
 งาม เจ้าทรงโคมโคมตาญทรอง ผักหนึ่งคนนิยม เรียกผักขมคือผักขวง
 บอบขมชื่อไม้ดวง ขมจริง ๆ ยิ่งอย่างขม ส้มโอบผลกลมใหญ่ ตั้งชื่อไว้

พอส้ม ส้มเกดขงผลเกดขงกตม แคยมเยวไม่เท่าโอ ส้มซ่า โอซารส
 ปล้อกนเป็ดอกหมดโตะลงโถ น้าเชื่อมล็กขดโหล ได้ส้มซ่าโอซาขจน
 ส้มจันปลุกเมืองไทย มีถมไปทีโนสจน รสขิดจิดจางจจน ขจนเหียนกตน
 ขันถาคอ ส้มหนึ่งนามคูนัน เรียกส้มจันคาปอหลอ มะแบ่นตองเหล้ากอ
 แบนกระตานมุดอ็คตร พรรณหนึ่งเรียกส้มจุก ผลห้ามลุกคุดลยอน
 เป็ดอกบางคิคบั้งอร โดมเนบบางว่างอย่างเขียน หนึ่งส้มเทพรด หวาน
 ปากถูรสเนบเนียน ส้มเหม็นหต่นฮาเกียรณ เป็ดอกบางอ่อนหนอน
 แทงไซ ส้มจันแจ็กเอามา ในภาตล้าภาใหญ่ รสหวานเย็นขันใจ มักจะ
 ไซขงตราขู ส้มหนึ่งล้ผวเหล็อง มาแคเมืองครังگانู รสขาคักพอดู หวาน
 สันธิขิดขมกรัน อย่างหนึ่งส้มสันตาน หมอไซการยาล้าคัยู เรียกชื่อ
 ส้มเหมือนกัน กินบได้ไซทำยา ส้มเข้อกส้มกบ แจกให้ครบกคองล้า
 ขกทบครบจจา ว่าหมูล้มนิยมกลอน ชมพู่ออกหมูนัน จะเซ็ดขนามกร
 ทีมาแค่นคร กระหตาป้าล้มนยามี่ หนึ่งเรียกชมพู่อจจน ผลแดงตจนลุก
 แล้งล้ ชมพู่อล้าล้ เค็ดตตจวนนวลตะออง ชมพู่อล้ดิงขาด งามล้ฮาตแดง
 ล้ายออง พวงผลเซ่นคนกรออง มาผูกแจนแฉ่นน้าชม ชมพู่อล้ปุนแห่ง ที
 แจง ๆ ตกขุดม เขาไม่ล้นิยม มีตจนถมมากล้าธารณ ชมพู่อล้ล้าแหวก
 เปนขอองแปดกมีไม่นาน ล้ผลแดงล้าตาน กิ่งก้านใหญ่ใบหนา ๆ คัน
 ครามอ๊กก้ามกุง มีในทุ่งทีตองนา คู่กับล้ันตะว พวงผลน้าล้าทุงฮาร
 กกกอกคันเขาคัม คนนิยมเอากวาคตาน ทัพทีมดอกเบงขาน ผลอ่อนแก่
 แลเปนพวง คันนวมใบหนานุ่ม ย่านกอกคุดมเจ้าขอองหวง จันท์หอมไซ

จันทจวง เป็นผกจมปดราตี ดูหลากรากสามสิบ เมื่อดิบ ๆ วมสันที่
 นาเชื่อมเชื่อมดี เป็นเงาปลาพทราขิมหวาน พักชมนานเท่าชม หมอ
 ด้ระดมไว้ใช้การ ดอกเชื่อมยี่ปุ่นปาน นาสาดจืดแดงฉน เชื่อมเห็ดของแดงเชื่อม
 ปูน ดีจำรุธยแก้จคจรรณ เชื่อมแดงแดงเช่นกัน ถบยี่ปุ่นกรากฐนเทา ด้ดุม
 พอช้อดอกเชื่อม หมู่ดงเชื่อมแกมบ้ำเตา คดุมพุกต้นแปดเปดง เกิดกัน
 เกราเข้าเอมบอง บวบหอมหอมแต่ช้อ บวบเห็ดียมฤาเป็นเห็ดียมจริง
 โอชาน้ำประจิง แกงเตียงคัมชมไม้มี หมู่ไม้ในแม่กม แยกนิยมตามวิธี
 เทียบกตอนอักษรศรี แม่กมมีแทนนา ๆ

ฉบับ ๑๖

๑ ขนเกยเดยกต่างพฤษา อันมีสมญา คิดต้องแดงพ้องกับเกย นับ
 คองแคศนอบเชย ไม้กระยาเดย แดเดยทั้งต้องพ้องนาม เกยหอม
 อิกทั้งเดยหนาม มีในเขตคาม แดช่ายแม่หน้าดำคดอง นางกราย
 คิดคดช่ายทำนอง นางรำดำพอง กรัดกรายชระม้ายช้ำเดื่อง ทองกวาว
 คดกแดงเจือเหลือง ดาวกระจายคาวเรื่อง ช้างน้ำอมระนาอเปรี้ยวหวาน
 หนิงเรียมระนาอมนยาน ช้อเหมือนประจาน นารัทนมนยอโยโต เครือเก
 คังคาวนมโค หางปลากรายไฟ บายเบียดเข้าเสียดยางทราย น้อยหน้า
 เชื้อมาทตาย กระพทางควาย หิงหายกระช่ายชูใบ ฝอยฝากถิ่นพุง
 ออกไคต นมแมวชาอไน เรียมกกันว่าถนวิพา ไชรยอชตันช้อยสาธา
 อ้อยข้างข้างมา อดหักแต่ชกชิ่งกัน เต็มเหยียดเกยอชู้ชู้ช้น หนามเหนียว
 เกียวพัน ต้นพุงทะตายนางยติง สายหยุดพอสายหยุดจริง ฤาดาว

ประจิง ไต่กตนักหยดขันทม คันตูกเขยตายหวายธม หวาย โม่
 ตักตม เค้าเผาศระคาคีขาว หวายพะลั่งเคาถ้ายาว หวายมุตไก่อขาว
 ปาก ไต่มกชวยหวายหิน หวายระเตียงพระผู้ทรงศีล มักใช้ฮาจิณ
 ห้อยตากล้งบงจิว หวายหนึ่งนามชื่อชุมพร อีกหวายนคร เป็นของ
 ดันคามาชาย มุตมคณต่งพนคววย มะเคือเซียงราย หวานชิตสันธิช โยชา
 แดงแดงคณแกวอเนกา แดงออยกอฝ่า หอยแครงคุดแดงฉาดฉาย
 คูปัวเถาถวแม่ตาย คณกระตังบาย น้าตายพังพอนยาง คำฝอย
 ต้มบ่อชชนปู มะเคือคินตุ ถักคณกพนพนคิน ผักเบยเวียปกชรณิน
 คัมกระทกน สัต ๗ กิรส์ครัน ๗ มังงวนมจวชนพัน แก่นเมือยดำมัน
 เถามุขชนรกปกเผือ คางเตอย ๗ หาดตาเลือ ชาเกตุอมระเกตุอ ไคร์เครือ
 มะเคือชุมพร ถักเซียงกระเจียวฝักมอญ แทงทวยทังถอน แพงพวย
 แดงรวยป่าส้วน กตวชกต่ายมีหลายกระบอง กตวชกรันจันนวด
 ชกน้าตระจามาไทย กตวชนากาบดำก้านใบ คต่ายกับน้ำไทย ผลไหญ่
 แดงยาวกว่ากัน กตวชกเรยกกตวชสันฝาน เพียนนามจันน จะหนึ
 ที่คำหยาบคาย คันเคาตคณคานกต่าย กตวชนาเซียงราย กตวชส้มหากมุก
 มุตม กตวชน่านมราชส์ห อกกตวชรอยหวี บายตักเรยกนามต่งของ
 หอมเซียงกตวชค่อมหอมทอง หอมจันนวดลของ ชกกตวชที่เรย
 เป็ดอกบาง นกอกตวชไซ่คำกลาง ท่านจัดแบบวาง กตวชกระ
 กตวชพระกิม กตวชคองคองคองขอมล้ง แดงจิดรุจึ ทงหวทงเครือ
 เจือแดง กตวชนากเพียงนากเปต่งแสง กตวชกรามแเวดแดง หนึ่ง

นามว่ากรามคชสาร กตด้วยสี่สี่ ไศโองหาร เรียกแต่โบราณ อักกด้วย
 ประจำพานร หนึ่งเต็มมีอนางนามกร คับหอมขจร บางเรียกว่า
 กตด้วยกรบูร นางเงยตั้งามจากรูญ กินดิบมีมุด ภิรมเล่นแต่ถ่มนมส่งวรรค
 หอมว่าคานอารัญ ขุบตปนกัน กับคาตปครฤาษี กตด้วยแซ่หนึ่ง
 เรียกกทดี กาบกมกัม ข้างแค้นตระว่ามาเกิด มติอ่องผิวอ่องอำไพ
 นางนวยจรใจ กตด้วยไร่กระเหียงเรียกนาม พรรณกตด้วยมีหตาก
 มากตาม ประเทศเขตคาม นิคมแต่เขตตงตอน เหตุอที่จระรำนามะกร
 ลดับทตทอน แด่ทรู้แจ้งแห่งนาม ฯ

ยานี ๑๑

๑ จักกล่าวพรรณมะม่วง ท่านทั้งปวงจงรู้ความ มะม่วงเมืองสยาม
 จระนับนามอเนกนัก จระจัดที่จำได้ พอกคนไทยแจ้งประจักษ์ มีหตาก
 โดยเตสส์ลักษณะ ประเภทพรรคข้มพาด พิมเล่นมีตาตั้น เป็นภาคพัน
 ทุกคำบด รู้จักแทบทุกคน ยิ่งประคนพิมเล่นมัน หมอนทองอกร่องรด
 หวานปรากฏรสวรรค แมงเขามีสองพรรณ แมงเขาดำแมงเขาคำ
 พรอนขออีกพรอนคฉาย แก้ว ๆ กลายมีประจำ คอวันเทียบแต่ทองคำ
 มติอ่องทองปลาดายเขน น้ำคาตปากกระบอก ขานนามออกทุกดินแดน
 มะม่วงนายขุนแผน ปลูกเมื่อที่พกดบคินมา การเกิดอีกใช้ไก่อ่ ทุเรียนใหญ่
 สึงขยา ถึงโตคมติตา แก้วดีมรังหนึ่งกลางวัน กระส่วยรสสันธิช
 อินทรีชิตทศกรรฐ์ แขนอ้อนอิกนวนจันทร น้ำคาตเงินเทพรำจวน
 ไซ้เหี้ยไซ้นกกระสา กระด่อนบ่ากระด่อนส้วน อักกล่าวดระห้อยหอน ล้าง

สักคิมารดาทุ ม่วงเทพธำถัก แฉกชายคกอกคราบหมุ กระตะแม่มช้อชู้
 หนึ่งช้อเจ้าชาตธณัน ม่วงพราหมณชายเมยน ดูท่วงทิวส์ชยัน เมียรัก
 ดึงช้วน ยิงสู้ชายจ่ายอำพา ม่วงสาวจกระทียบหอย นึกส์อรธ โอชา
 สาวอยากจะโกธา จนโกธาจกระทียบเรือน มะม่วงพิมส์จรวรค์ ช้อทงนน
 ไม้เหมื่อน ล่วงช้นตจันเตอน ถึงส์จรวรค์ช่นจมาน มะม่วงช้อรำพึง
 คนกนังดวยรส์หงาน ม่วงเคียรคชส์สาร อึกหัวบ้านมะม่วงเนย กระแค
 ตมวังเรียก โดยล้าเห็นยกกันตามเคย คางคางด้มตูกเตย หตงกินเพติน
 เนนนานจัน ทองขาวทองดำดู ช้นเป็นคู่แข่งเคียงกัน แก้วขาว
 แก้วดำบน เป็นระชะคตระกันไป ลุงจรวรณหงส์เห็น แคเขาเด่นดะคอนไทย
 เป็นม่วงเคียรเมื่อไร อยากใครรู้ดูหงส์ทอง โดนน้อยมะขอบนาก เจ้าเงาะ
 หลากเพื่อนทงสอง กระบุ่มกระเป่าปอง เป็นเหมื่อนเงาะเขาระจนา
 มะม่วงช้อการเวก นามนกกเอกในเวหา หอยแครงแตแตรงกวา หัวกกัก้า
 เห็นยงนกกะทุง คือนางคูนากัน เทพล้นช้อคด้ายกรุง แตเห็นเป็นหม่มุง
 ม่วงสาวน้อยเยียมห้องหงอน หัวโตตันตาเคย ผัวคเคียร้องให้จรวรณ
 ล่าวน้อยล้นานจต ล่าจรมุจวนล่าจจจรวรค์ มะม่วงผัดพรากเมียร คิต
 นำเคียรใจกรัน ๆ แก้วพรากแม่จากกัน รส์ล้าคัญเห็นรูนแรง ล้าตีกา
 ตีมรังอยู่ วจิตจงคู่กับแก้มแดง ม่วงกระกระแอมแผลง มะม่วงแพบ
 แอบพูดไทย ล่าจคบชूरาร้า ด้วยระกำจะจำไกล จากม่วงชองชอบใจ
 คบชूरาน่าส่งสาร มะคูนอึกคับเบ็ด หงานมันเคียรจตุจนาคาส ช้าย
 ชวยใหญ่ใครไม่ปาน ลับล้าป็นน้ำคาสทราย มะม่วงเคียรจวส์อาต

กำเนิดชาติภิมเสนกตยา ม่วงนกกกระจับตาย อักม่วงดำหมาไม่เต ม่วง
 ล่าวกระที่บยอก เตมนางรอดบุตรคาแห เดินไปไม่ทันเต เขี้ยบ
 ม่วงเล็กเต็กว่าชาน ม่วงนั้นครันใหญ่มา ดกระยำไคระปะน จังคัง
 นามชานน กระที่บยอกรอดบาทา มะม่วงมลกขอ ล่าเกก้อเปนสัมญา
 เทพร์สรส์ โยธา ยัมพาดนพนดินดอน เหลือจระว่าให้สุด ชื่อสัมมุค
 นามกร นักเรียนพงเรกส์อน อ่านกตชนเตนเปนสำราญ ฯ

ยาน ๑๑

๐ ลักกร้าพรณทุเรียน ชื่อเพียนเปเตียนมากสำชาวน ทองสุก
 ทองยอชยาน อักทองหีบขังทองทา ทองคำก้านค้อคัน นางทองย่น
 ใหญ่ล่าชา กระปุกสุวรรณา กระปุกนากหลากผิวพรณ ทุเรียน
 คตบ้ทอง ดีเรื่องรองดูฉายฉัน คตบ้นากผิมัน ดีนากนัพรณหนึ่งมี
 ทุเรียนกบแม่เถ่า เปนค่นเค่าเตเตมัท กบเตบเขี้ยวขักษี กบเม็ด
 ในกบกิงแขง คังค่นเหราเตม คอนค้อเตมมาปดุกแปดง เหราไบมันแดง
 เปนมันยับจับในยนา ทุเรียนเหราง้อย ดูหังอ้อยก้อยไม่แน้นหนา หนึ่งเรียก
 ชื่อเหรา พับสัมมุคสุตมันหวาน เรียกการะเกดพุ่ม ผดบู้มดุ่มงามการะการ
 การะเกดแดงสำตาน การะเกดเหลืองเรื่องรังดี การะเกดดีเขี้ยวตค งาม
 ปากกฐนิตมณี่ การะเกดคาเหมื่อนมี่ ชื่อคามเค่าเจ้าของสงน ทุเรียน
 รส์อร้อย เรียกสำนวน้อยเนอนีมนวัต ล่าวชมเหมื่อนจะชอน ให้ชมชม
 ตมรส์หอม หนึ่งชื่อสำวสุวรรค เหลือจระกตนจะชคยอม แพงถูกก็จะยอม

จนหม่อมมอช้อสาวสวรรค์ ทุเรียนนางแดง โค้ก ต้องวิโยคจึงจำบัตย์
 แดงเอกเข้าพิ้วพัน นางชมภูคู่สุดได้ หนึ่งนามนางกระเทย ใครไม่เคยพบ
 แดงใจ เม็ดคายทุกเม็ดไป ไม่มีเพาะเสาะสืบพรรณ นางหนักคูนางเต่า
 แดงค่านางเขยมนั้น นางคตุมวิดิยวรรณ นางกระทอนอ่อนนระมุน
 นางกระเทยมอกนางตอ ทงสองชื่อเห็นเฉยวณ ต่เทียมนพคุณ ยวง
 ไหญ่หนานำพิศวง ทุเรียนแดงแม่เถ้า เป็นต้นเค้าอันใหญ่ยง แดงเบียด
 เรยกนามคง แดงข้างเขยนทุเรียนจร ทุเรียนเขยวคำตั้ง ทุเรียนหนึ่ง
 นามมังกร อักชองากุญชร เพราะเหลือองอ่อนตุ้งา กำปั้นแดงบาคร
 โดยรสชาคักโอชา จำแบเจ้าปา เทียบด้วยสีมาตสอง จมเขยองยาอใหญ่
 ต่ประไฟเหลือองเรองรอง ปลัดคำชื่อเจ้าของ ปลดากาให้เทโพผด ยกไซโมรัน
 สองชื่อช้อช้อบกด ผักเข้าเขนอ่อนปน นางปากท้อชรอันไหว สนั่น
 สนิทเนื้อ ผดโคเหลืออยิ่งใครๆ สองง่ามงามไล้ว ผดนำชมนมสวรรค์ หนึ่ง
 ชื่อพระสมุท อักตมูตรสหวานมัน หมอนทองพ้องนามกัน กับมะม่วงหมอน
 ทองมี ทุเรียนรูปโป้งโต้ง เรยกหอยไซงเขยวชจ รุปรัดไม่เรยวรี อัก
 หอยชมกดมย้อมเยาอ ทุเรียนชื่อสาวหยุด เรยกส้มมุดด้วยกตั้นเกตา
 ต่ตานคั้นเส้ตา ส่นวตหลายคล้ายตี่ตาน หนึ่งชื่อนกกระจิบ ผดห้ามคิบ
 ตูตระการ กำนยาอผดยอชยาน อักยวงปลัดนกลันนุนแรง นางเบ็ด
 รูปคล้ายเบ็ด ท้ายเพ็ดๆ เรือสีแดง พรรณหนึ่งชื่อแมลง บ่องท้ายงอน
 ชื่อนชิตชู ทุเรียนช้อมีหลาย แยกชยายออกให้ดู นักแดงเสนคัตพู

เขามักรู้รูปพรรณ เพราะเข้าเคยสังเกต ผลพวงเหตุสำคัญ จึงกล้า
มาพินิจ ชะนงกันด้วยแม่หมาย ๗๕

อันเรื่องนั้นไม่ว่า มีประโยชน์มาก แต่ฉันหากซุกซนก็ชวนชวาย
คิดใจเพื่อพ่อเล็ก ๆ เด็ก ๆ ชาย ได้อ่านจบพอส่งบายบันเทาทุกข์
ด้วยอักษรภทอนสวณแต่ชวนอ่าน ทั้งว่าชานเคาชบวณชวนสนุก
อีกเรื่องราวต่างความตกตามยุค พอแก่ทุกข์แก่ราคาญเกิดท่านเขย ๗๕

สัตตวาภิธาน

๐ คำกตชนเรื่องนคต	นามชาน
เรียกสัตตวาภิธาน	ชื่อพริ้ง
ต่อใจหมูกุมาร	มักชอบ สุนุกนา
เต็ก ๆ ย่านจักคอง	ยั่วแย้ม ไอรูสรวด ๑

ข้าพเจ้าพระยาศรีสุนทรโงหนาร ญาณปริชามาตย์ บรมนาถนคตยภักดี
 พริยพาห คิตคำกตชนเรื่องน สำหรับให้เด็กนักเรียนอ่าน คิตเด็วจนวัน
 พฤษศบตี ขึ้นสิบห้าค่ำเดือนสิบบัวออกฉก พ.ศ. ๒๔๒๗ ตงพิมพ์ที่ โรงพิมพ์
 สกุตพระตำหนักสงนกุหลาบ ในพระบรมมหาราชวังในปีนั้นเอง

ประเภทสัตตวในโสภมี ๔ จำพวก พหูบาท สัตตวมีเท้ามากเกิน ๔
 ขึ้นไป เช่น คระชาบ กิงกือ เป็นต้นอย่าง ๑ จักุบาท สัตตว ๔ เท้า
 ดุจ ช้าง ม้า โค กระบือ เป็นต้นอย่าง ๑ ทวิบาท สัตตว ๒ เท้า คือ
 มนุษย์ แด เปด ไก่ นก เป็นต้นอย่าง ๑ อะบาทะกา สัตตวไม่มีเท้า
 ดัง งู แดปลา เป็นต้นอย่าง ๑ แดวแบ่งออกเป็น ๒ ชนิด คือ กะละชา
 สัตตวเกิดบนบกอย่าง ๑ ชะละชา สัตตวเกิดในน้ำอย่าง ๑ จัตอีก ๒ อย่าง
 สัตตวมี่ฟองมีไซ้ แดไม้คองมีฟอง ดังช้าง ม้า โค กระบือ จัตอีก ๒
 อย่าง คือ สัตตวมี่บกแดไม่มี่บก แดสัตตวทมี่บกนนักจัตเป็น ๓ อย่าง มี
 มี่บกแข็งแรง บินสูงบินไปไกล ๆ ได้ ๑ มีมี่บกบินได้แต่เคย ๆ ต่ำ ๆ อย่าง ๑
 มีมี่บกบินไม่ได้ อย่าง ๑ ๑

ประเภทสัตว์มีเขนกอนันต์ หาดายอย่างหาดายพรรณมากนั้ ใน
 ประเทศบ้านเมืองหนึ่ง ก็มีแปดกออกไปหาดาย ๆ อย่าง ในป่าหนึ่งก็
 แปดกออกไปอย่างหนึ่ง อ้าว ทเด ค้าบตหนึ่ง ก็มีแปดกไปอย่างหนึ่ง
 ในตำแม่เนาตำหนึ่งก็แปดกไปอย่างหนึ่ง เปนเขนกวัจจกรรมากนั้ เเทดอกำลัง
 ทจจะรูจักให้ทวถึงทุกหมู่ทุกเหล่า ซ้าพเจ้าขอซ้กนำเอาแต่ที่รูจัก ซ้กมาผูก
 เปนกตอนไว้สำหรับให้เด็ก ๆ อ่านเต้น ตามตำด็บแต่แม่ ก กา ไป
 เพื่อจะได้ส้อบอักษรทเด็กเรียนนอยุ่เนั้น เปนของสำหรับเด็กแรกเด้าแรก
 เรียน แต่พอได้กว้างขวางในทางที่จจะใช้อักษร ทานทั้งหาดายที่เป็นผู้ใหญ่
 รูหนึ่งส้อแต่จ ก็จจะบ่นว่าเขนกุเขนกูฟัง ไม่มีประโยชน์อะไร ก็ตาม
 แต่จจะคิดจะว่าเกิด ยอมให้คิดให้ว่า ซ้าพเจ้าเป็นคนอยากจจะคิดจจะอ่านอะไร ๆ
 เต้นต่าง ๆ ตามชอบใจ คิดอะไรได้ก็เก็บเอามาว่าเพื่อ ๆ ไป เมื่อท่าน
 ผู้ใดไม่ชอบก็รับทานอภัยเสี้ยเทศมญ ๆ

จะกล่าวทวยศัตตวมเท้ามาก

๑ สัตว	พวกหนึ่งนซ้อ	พหุบา	ทาเฮย
มี	เขนกสัสมญา	ชอกย้อน	
เท้า	เกินยั้งจัตวา	คจวนัน	เขานอ
มาก	จวบหมั้นแฉ่นซ้อน	สัตพัน	ประมาณ ๆ

ฉบับ ๑๖

๐ ลี้จ่าพวงหนึ่งสมญา พหุบาท มีเท้านกนัยหลาย เท้าเกินกว่าสี่โดยหมาย สองพวงก็ปราช ลี้จวน้ำลี้จวนกบยกตรง ครอบของพด้าใหญ่ยง อยู่ในป่าดง คัดดุจกระซิบไฟแดง มีพรมฤทธิ์เรียวแรง พบข้างกลางแปลง เข้าปลิดเขาโรคกตกรน กระซิบพรวนหนึ่งอยู่ต้น พรวนหนึ่งอยู่ถิ่น ลี้ถานแต่บ้านเรือนคน กระซิบไค้ชอนชอนชน กิ่งกอกถานวนแมงมุมขุมมหัศจรรย์ แมงบ้องจ้องชูหางหา ลี้จิดจระมา ประเทก็จระจแทง คัดแมงกะแทกถนแรง แมงล่าบอ๊กแมง กระชอนก็ชอนชอนนี้ แมงทับวาววับแวมลี้ คัดงนมถนนี้ แกมทองระรองเรื่องฉาย แมงค่อมคือแมงทับกลาย ลี้เลื่อมเหลื่องพราย แต่กายนัยย้อมมากกว่ากัน แมงโยโยงโยงพัคจันเป็นคาชายจัน ซึ่งเพือดกักลี้จวนจร แมงเม่าบินเข้าไฟพอน ร้อยพันม้วยมรณ เพราะหมายว่าเกดถึงเงิงาม แมงวันแมงหัวจู้จาม แมงคาเรื่องยาม ราตรีแลลี้เรื่องเรื่อง แมงบ้องข้างคัดเขื่องเขื่อง มีขุมข้างเมืองมดาวประเทศเขตชนันท์ แมงดาสองเกทลี้ของพรวน คือแมงดาอรรณพแต่แมงดانا แมงกู่คัดยงกุมรา แคนค่อคัดคา ประชาวแต่คัดค่อทองแมงปอบินไปเปนกอง โดบแย่งยุงปอง เปนเหยื่อแต่แย่งกันกิน หมาว่าเหลือบยุงบุงรณ รานรุมกันกิน โตหิตมนุษย์ลี้คัตัน คัดวงพร้าวโยยบินบินมัน คัดวงไล่นคองมัน คนมักพอใจรับทาน ลี้เลื่อใหญ่เล็กลี้จันฐานลายหตากรการ ลี้ลี้ลี้ลี้ลี้ลี้ลี้ คัดแคนกายยาวรี ใหญ่เล็กมุดมีประมาณก็เหลือบคณนา คัดเห็นยงนิตดำมถกา มันคือหมักทา ที่ไล่ลี้ก

หมายความว่า กิ่งก้านเกิดออกจากระดอน ลัดวงนี้ประตน ได้โคจรกบเกลียดอาวม
 เกรไรร้ายร้องระดม หวัง ๆ ระวังม เพี้ยกพฤษกษที่ในไพรแวง แม่มายตอง
 ในกระแด้ง เลี้ยงแหวดแหวดแรง ระดมระตนพันไพร จักกระจันแจ้ว ๆ
 จับใจ จากจำแจ่มได้ สังกัดประ โคมอรัญ จะรำลัดวงในไพรลัดกันท์
 อเนกอนันต์ จะนับจะตรวจเห็ดอครา มดแดงแฝงใบพฤษกา มดดำคตาคตา
 มดตืดอีกมดแดงไฟ มดตะนอยอีกทั้งมดไร คาทานคตานใจ มดแข็งมด
 คันลัดญจร น้ำตายงูเห่าเผ้าพอน ไต่ค่อมตัวหนอน มดง่ามก็คตาคตาติน
 ตัวปรวกรังคังคี่ชริน ตัวชันรงค์ บน นานองเขนกลัดลิตหาย ลัดวงใน
 กระแด้งลัดนช้ด้าย มีเท่ามากมาย คือปทุระเตปนา ปุแต่มแตปอ้คัว
 หมู่เบี่ยงกายา ไหญ่เล็กหลาก ๆ มากมี กุ้งใหญ่กุ้งฝอยเคยมี่ กุ้งก้าม ไต่คี่
 กระทบกระทังกิงจาล พวกลัดวงเห็ดานนามขนาน มคธค้ำชาน ว่าลัดวง
 พหูบาทา มีเท่ามากเกินจิตวา คิดประมวดมา ใต้ให้กุมารอ่านเขียน
 หวงเพื่อสอบทานที่เรียน ระมัดระเมียด มีกง่ายจกคตองคริน ๆ

๐ จบลัดวงมีเท่ามาก

ถ้าคบนับเรียงราย

นักเรียนทราบบรรยาย

จำจคบทแบบให้

มุดหมาย หมู่เฮย

เรียงได้

ยตเยียง อย่างนา

แม่นแม่นคำสอน ๆ

๑	พวง	น ^๕ นาม ^๕ น ^๕ บ ^๕ อ ^๕ าง	จตุบาท
	สั ^๕ ค ^๕ ว	บ ^๕ ก ^๕ ส ^๕ ค ^๕ ว ^๕ น ^๕ าก ^๕ ลา ^๕ ด	เก ^๕ ต ^๕ ช ^๕ น ^๕ ด ^๕ ำ ^๕ ว
	ส ^๕ ี	ท ^๕ ง ^๕ บ ^๕ ำ ^๕ บ ^๕ ำ ^๕ น ^๕ ด ^๕ ำ ^๕ ษ	ด ^๕ ำ ^๕ ค ^๕ น
	เท ^๕ ้า	ส ^๕ ี ^๕ ล ^๕ ำ ^๕ ห ^๕ ร ^๕ บ ^๕ ก ^๕ ำ ^๕ ว	ย ^๕ ำ ^๕ ง ^๕ เ ^๕ ย ^๕ อง ^๕ จ ^๕ ร ^๕ จ ^๕ ร ^๕ ิต ๑

สุรางคณางค์ ๒๘

๑ ในแม่ ก กา จตุบาท ม้าตาจามรี โคกระบือปลระ ปะทะหมุ่หมี่
กระแตชนะนี้ ม้อยู่ในไพร

ประหมู่หนูฉี่ ก^๕ร^๕ุ^๕ๆ^๕จ^๕ู^๕จ^๕ ใน^๕ร^๕ู^๕ม^๕ำ^๕ใ^๕เ^๕่^๕ พ^๕ร^๕ห^๕น^๕ุ^๕ค^๕ะ^๕เพ^๕า^๕ ห^๕น^๕เ^๕ำ^๕ว^๕ำ^๕ว^๕
ห^๕น^๕ุ^๕ค^๕ะ^๕เพ^๕า^๕ไ^๕่^๕ ห^๕น^๕ุ^๕ฉ^๕ี่^๕ห^๕น^๕ค^๕ด^๕า

ในช^๕ด^๕ำ^๕ถ^๕ย^๕ ม^๕ี^๕จ^๕ร^๕เ^๕ำ^๕ห^๕ย^๕ เ^๕น^๕ำ^๕ใน^๕ค^๕ุ^๕ห^๕ำ^๕ ค^๕่อ^๕ไป^๕ไ^๕่^๕น^๕้ำ^๕ ม^๕ี^๕ด^๕ำ^๕ห^๕ร^๕ำ^๕
เ^๕ำ^๕ค^๕ุ^๕ด^๕ะ^๕ช^๕ำ^๕ ส^๕ู่^๕ห^๕ำ^๕ม^๕ำ^๕ไป

หม^๕ู่^๕เ^๕ล^๕ำ^๕ค^๕่ำ^๕น^๕ำ^๕ ม^๕ือ^๕เ^๕น^๕ก^๕ ส^๕ร^๕ี^๕ว^๕ำ^๕เ^๕ำ^๕ว^๕ำ^๕ห^๕ย^๕ ที่^๕น^๕ำ^๕บ^๕ำ^๕อ^๕ี^๕ เ^๕ำ^๕พ^๕อ^๕
จ^๕ำ^๕เ^๕ำ^๕ ที่^๕เ^๕ำ^๕เ^๕ำ^๕จ^๕ำ^๕ ห^๕ำ^๕ไ^๕่^๕อ^๕ะ^๕ว^๕ำ^๕ ๑

๑ ส^๕ี^๕เ^๕ำ^๕แม่^๕ก^๕น^๕ เ^๕ด^๕ำ^๕ก^๕ด^๕อ^๕น^๕น^๕ิ^๕พ^๕น^๕ร^๕ ปร^๕ด^๕น^๕ใน^๕ว^๕ำ^๕ ห^๕ำ^๕ร^๕ให้^๕ ใ^๕จ^๕ำ^๕
ด^๕ำ^๕น^๕ำ^๕ห^๕ย^๕ำ^๕ค^๕ ใ^๕ว^๕ำ^๕ให้^๕ด^๕ร^๕ุ^๕เ^๕น^๕ ร^๕ุ^๕น^๕ย^๕ใ^๕ช^๕ำ^๕น

ช^๕ัน^๕ห^๕ย^๕ำ^๕ใ^๕ด^๕ย^๕อ^๕น^๕ ม^๕ี^๕ใน^๕บ^๕ำ^๕ค^๕อ^๕น^๕ อ^๕ะ^๕พ^๕ร^๕ิ^๕ก^๕ำ^๕ด^๕ำ^๕น^๕ ท^๕ำ^๕น^๕เ^๕ำ^๕ม^๕ำ^๕ใ^๕ว^๕
ด^๕ำ^๕น^๕เ^๕ำ^๕ช^๕ำ^๕น^๕ำ^๕น^๕ ไ^๕่^๕เ^๕ำ^๕เ^๕ำ^๕น^๕ส^๕ำ^๕ช^๕ำ^๕ร^๕น^๕ ส^๕ก^๕ด^๕ภ^๕ำ^๕ร^๕ำ

เ^๕ำ^๕น^๕พ^๕ำ^๕น^๕ม^๕ำ^๕น^๕ไป^๕ บ^๕น^๕น^๕เ^๕ำ^๕ห^๕ำ^๕ห^๕ย^๕ำ^๕ ที่^๕ใน^๕ว^๕น^๕ำ^๕ ก^๕ระ^๕เ^๕น^๕ค^๕ุ^๕น^๕อ^๕น^๕
เ^๕ำ^๕เ^๕ำ^๕ด^๕ำ^๕น^๕ห^๕ย^๕ำ^๕ค^๕ำ^๕ อ^๕เ^๕ำ^๕เ^๕ำ^๕น^๕เ^๕ำ^๕ห^๕ม^๕ำ^๕ ใน^๕ไ^๕่^๕ห^๕ม^๕ุ^๕ด^๕ม^๕ัน

ประหม่อมเหื่อน ไคตคตาพาเพื่อน มาเกด็อนไพรวัน หาอาหารกิน
 ทัดนอกรัวยุ เวลาถ่ายนหึ ย่ำค้ำคด้าคตา

หนูจันเขาวัว ๆ จันค้ำค้ำภา เขาเขาเข้ามา ใจในถิ่นเรา ชื้อเท้า
 ภาษา ค้อพรรณนกันมา จนกาลนานบ ๑

๐ แม่กงพรรณา จตุบาทา ซึ่งบันตามี่ อยู่ในแม่กง จำนงวาท
 ช้างในพงพี พาโฮตงโยงไป

เห็นกวางกตางทุ่ง ละครนังหม่มมุง กระทิงดิ่งไซว่ ค้ำโองแด่นจี
 รัชชาดงไม้ กินหญ้าไป ๆ ยืนเบ็งดูกัน

เตียงผาโผนแผ่น โคนผากระเด็น แผ่นคต่องว่องกรัน อีเก็งเว็งร้อง
 ก้องพนาจัน บ้างบินโผน ไปพันต้นเค็ง

กระจงกระเจิง แด่นว้าวานเวิง วนร้องเตียงรง ฝูงตึงฝูงค่าง
 ครวญควางแด้เซ็ง ดิงเตียงตระเบ็ง บเว็นจันวาร

แค้นไปโหยง ๆ นั้นคือ ใจโคร่ง ที่ทากตาหาญ ประูหนุหรั้ง
 จิงไปตณตาน กังก่าจันทาด ทำลู่ชู่เคียร

พังพอนบนพน แผ่นดินตาดิน จรดตวนเวียน ประูเห่ากาพ
 ที่ตานเคียน ๆ ลู่กนิงเจียน จระแพพังพอน

จิงเหลนหางถุ่น อยู่ทีไคถุ่น ควัน ๆ ลู่ญจร อิงอยู่ปายาง อิงอ่าง
 ชอนชอน อยู่ไค ไมชอน ไคอ่างวารี ๑

๐ ชื้อในแม่กก ชักมาล้าชก แยกยกวาท จตุบาทา บันดาช้อม
 ในแม่กกกัน มีพอกคณนา

คางคกคางคาก ใหญ่เล็กหลากหลาย มากอเนก หนูปกอยู่
ที่คูคันนา ขี้กนากกนปลา กายาเทา ๆ

กระบอกสีแดง ด้อนกิ่งไม้แฉง โจนแรงไม่เบา คนได้จ้าวุ่น กระสุน
ยิงเอา ใหญ่ ๆ แหวง ๆ เอามาทุกคน

จึงจกตุกแก พอใจอยู่แต่ ที่เยาเรือนชน จึงจกร้องทัก คิมก
เปนกต ทุกผู้ทุกคน มกยงฟังการณ

สุนัขขมมาก ใหญ่เล็กหลากหลาย ทั้งป่าทั้งบ้าน หมายูจจจอก
ในนอกสำธารณ สีแดงลำถาน หลาก ๆ มากมี ๆ

ยานี ๑๑

๐ แมกตกำหนดสัตว์ ซึ่งควรจัดในวาท คือชาติราชสีห์ ทั้งสี่หม้อยู่
หิมวัน ออกเหล่าราชสีห์ กายเนทรยกเชนกัน แปรตกแต่สีส้มไปข้างหน้า
มาข้างหลัง ราชสีห์หมกระหนก ยอดมันปกบังจนิมัง ศษสีห์มวงวงทั้ง ยอด
กระหนกปกบูรโต ทั้งสองสัตว์สูงสุด ฤทธิรุดมเลิศเดโช ถึงสัตว์ที่โต ๆ
ก็เกรงเดชเหตุฤทธิแรง เกทพรรณราชสีห์ จัดเป็นสัตว์ท่านแจกแจง ปาก
หางสีเทาแดง ฟันเคัดต เกทไกรสร บัณทุระราชสีห์ กายามัสเห็ดองอ้อน
กาพระมีกนทร กายาคำคตาหมักมัน เหตาดังนกนสัตว์ ใจส้มรรต
อุตกกรรศ แต่เดโชยิ่งใหญ่นั้น คือไกรสรราชสีห์ อันหนึ่งชื่อว่าคินระ เป็น
สิงห์ดำฤทธิ กายาคูจกาดี กินเส้นหญ้าเป็นอาหาร ราชสีห์สี่ชนิด ที่
สัตตคยบำหิมพานต์ มีถาทสำราญ เป็นสัตว์ภคตาเริงแรง แวดเขมรเวียก
ระมาด เก่งฉกาจชาติกำแหง มุทะตุตุตาแดง มีถได้ใจใช้ต้มขาน อูฐมา

แต่เมืองเทศ สูงเป็นเปรตสัตว์โดยาน กอหญาบนปรากฏ แหงนกินได้
 สัตว์กตี่ ชมคเป็นสองพรรณ อย่างสามัญมากมุดมี ชมคชนิดดี ชื่อ
 ปรากฏชมคเขียง ผุงเขียดกายาเต็ก แต่ร้องเข็กคะเบ็งเลี้ยง ตันคาตฤตุ
 เมตียง กระโตตพถ่านทีชารไหล ปาดนัยกายาเขื่อง ดีเหลืออง ๆ ะเวื่องไร
 เซพระเป็นฟองใหญ่ ที่ไปไม้พ้อใจจร ะกจคคะเก็ยกแถ่น เขามือแผ่น
 แผ่นเข้าชอน สองถันย่นถอน เข้าชุกชอนในชอนโพรง ถ้าเด็ดเป็น
 สัตว์แปดก พวกเมืองเข็กเลี้ยงในโรง ลีสิ้นเศกตโพลง ผ่านต่างเห็น
 เซนส์กร ฯ

๑ แม็กบมีแตกบ เข้าบั้นจบสัมทบทถอน กบทุกกระโตคจร จับ
 แมงเม่าเขามากิน ฯ

๑ แม็กมชมชุมพา เตียบบุญนาคีชริน รุงรังทั้งกายิน ต้วนแต่ชอน
 ย่นยุงหยของ เห็นหลิมในบ้ำหวดง เก็ดคหัตนร่วงเป็นกอง ๆ คนเก็บ
 เขามากรอง ผูกกัณฐู่างอาภรณ์ ถึงตมจิงคามตม ดูหมุนกตมถ่ม
 นามกร จิงหมุนตั้งภมร มั๊กมีในไพรพฤกษา ฯ

ฉบับ ๑๖

๑ ชนเกยเตยกถ่างพรรณนา จตุบาท ที่นามอันเนื่องเรื่องเกย ท่าน
 ผู้นึงฟังอย่าเฉย ไตมิตทีเคย ตั้งเกศในเกทพรรณสัตว์ เซิญช่วยคัก้าน
 ทานทัก แถแก่ไขคัก ให้ชัตให้ชอมคอบชาน เลื่อโลรงแรงฤทธิหักหาญ
 สัตว์ในตงตาด เกรงเศชด้วยเทคกำแหง เลื่อเห็ดองเรื่องฤทธิรณแรง
 พบกวางกตางแปดง เข้าปล่าชยาคอกจาง เลื่อดาวกวางเควค้อมทาง

ประทศันยาง กิ่งขยบกดทับหลัง เลื้อยตายคดล้มเตนเลื้อยกลิ้ง บีบเปรี้ยว
 เลี้ยงตั้ง กักกองงนทอ้งตงตาด เลื้อยต่ำคุดงทาหมักปรธัน ประศับค้วฟาน
 ๕๔ กัดแถกกัดฟานฟอน เลื้อยแผ้วเลื้อยปลาดำจร โครกครอกชอกซอน เทียว
 เส่าะเทียวเส่พมัตส์ยา จ้วเพดาระเตาระต็ดเลียบมา จ้วถึกเถดิงพา พวกเพื่อน
 มาเกดอ้นกตาดอง กระจ่ายออกเต้นตามพง พูบแฝงกอบรง กระโดด
 แดโดดตำพอง ควายเบ่เดี่ยวเทียวโดยลำตอง ไม้ยตยุงยอง ก็ไต่ประชิด
 ขวิดชน เนื้อทรายเลื้อยงัดบัสัน ประทศันกต กระจวนอ้นม้งนไปมา
 ฝูงเกาะเกาะเลียบเนินผา พบพวกแพะมา กันโผนกระโจนตองเชิง เหย
 เห็นเม่นมาร่ำเร็ง หันเม่นกระเจิง เพราะกต้วส์ตัดชนแหลม แมวดำ
 ชาวต่างคำแถม ลายเป็นหย่อมแหยม ย่อมอยู่กับคนบนเรือน หนูทองขาว
 พบหลบเลื้อน หันแมวเบนเบื้อน แมวได้ตระกูลฟบแฝง บ่ออกนอกทาง
 กตางเบ่ดง กตางวันชอกแซง ราชว้ออกชัดัญจร จคูปาทมกบดินตชน
 คัดกตั่นเกตลากตชน เลื้อยคุดคุดคุดคุดคุด ยังเห็ดอกกวานอนันต์ อเนก
 นับพัน จระร่ากพันพรรณา ฯ

สุรางคณางค์ ๒๘

๐ ตัดันอิกเต่า คือจำพวกเต่า อยู่ในธาภา กระตุกกัดบ้ออก อยู่นอก
 มังลา เต่าตระนุเต่าณา เต่าดำดำภู
 เต่าเหมนเต่าหีบ ถ้าคนค้องจับ มันหีบประตุ เหมือนปรับสันนิต
 มีดไม่มีรู ฝูงคนยังสู้ เขาถินง่ายตาย
 เต่าชนิดหนึ่ง เรียกเต่าชฝง คู่กับเต่าหวาย ตะพานน้ำอยู่ คู่กับ
 ม่านตาย ค้วกริวแหวกสำย ชตง่ายตามกราว ฯ

ตัวกรรมหันธ์ ภาษาใหญ่กรั้น เขาจับเป็นคราว ตายเต็มเป็นมัน
กระพรรณดำขาว กระเหตองเวียงพราว พรายเพริศเจดีย์

เต่าจรดระเม็ด พุดจะเปนเท็จ ไม่เห็นกาย พบแค่ฟองสุก คุตตุก
น้ำปาดตี มังคุดประชี โยชาชอนกัติน

จำพวกเคานี้ ในห้องจารี ยังมีตาตัน ไม่รู้อชชาติ ไม่อาจยังยืน
ไวใหญ่ อยู่น ท่านว่าาพรรณ ๑

- ๐ จบสัจจพวกสี่ท้าว สองสถาน
- คือหมกอ๊กชดธาร ดินทอง
- สัมญาแยกไซซาน คำเรียก ไว้พอ
- เด็กนักเรียนลวดร้อย เด่นได้ โดยสบาย ๑

- ๐ พวก หิ้งนามมันข้าง ชอกใจ
- สี่ตัว ทวิบาทไพร อ๊กบ้าน
- สอง บาทแยกมีใน กุดอนกล้าว นินา
- เท่า เป็ตียนสองเท่าจัน จัดด้วยเตีรจร ๑

ฉบับ ๑๖

๐ ทวิบาทจระมอกสำคัญ สี่ตัวสองเท่าอัน มีเกทพิเคษเปนสอง คือ
หมู่มนุขทั้งผอง ทิวพิภพปอง ว่าเป็นทวิบาทา ผู้งเบือในอรัญญวณ อ๊ก
พวกคนป่า ก็ยองเป็นสองมาทางค้ หมู่สี่ตัวเตีรฉานท่านวาง บัถษ
สรรพางค้ คือพวกเบือไก่สกุณีนี ๑

๑ กกาตฤณานรี หว่าเปตาคปต กาเหว่าแต่เค่ากุกา พระยาตอ
 คตอเคต่านกชระวา ขโลกระทา ไก่ป่าแต่กาจารย์ กระดำดำริกาจระตี สู้ต่ำพาที่
 ไก่ฟ้ากัถาตีไป เขาคุคูเคต่าเขาไฟ ครอบาคาใน หมูไล่ก็ไซ้ โดมา ไก่แจ้
 ไก่ชูชเนกา ไก่ตะเพาพา คณาเข้าเต่าเคต่าคตอ กาแกแต่สู้ส้อ ๆ
 ประพระยาตอ กตาทกตหนไป ๆ

๑ สักกณแม่กนนิพนชไซ คือกระเวนไฟ กระแวนแต่แ่อนวาโย
 ภิรบุณชมันบินโย ไปกินผลไฟ กระเคนกเค่นเคียนวน เบนจจวรรณห้าดี
 ไลภณ ร่อนโนเวหน เขาคตประทะคั่นเตียน สักกณโกญจากาเวียน
 บินว่อนวนเจียน แลว่อนถตาผาโย อินทรีกายาใหญ่โต มหันต์เคไซ
 ประชเนาไปบริกฤษ ไก่เกือบเพื่อนไล่ชอนชุน คักันชุตระมุน ชระนกะชัน
 ชันชาน ๆ

๑ แม่กงจ่านงไซชาน รุ่งแร้งรังนาน นางนวลกะตุงค้อนทอง ยางยุง
 มุ่งเค้าโมงมออง กระตางแต่เนตอง กระตังกต่าตจว อี้โก้งคตงโคตง
 กินหนอน ประมุตโคฟอน กินหนอนกั่นอนในฟาง กินปติงตงแปตง
 แฝงทาง ระวงไฟรคราง ครอบคระแต่รำรังตั้ง ผุงหงส์ตงเรียงไม้รัง
 แซ่ช้องประตัง ในตงประคู้คูไลจ กางเชนชนจำอำไพ ชุนทองม่องไล
 ตังนถมณีนถมต ๆ

๑ หมูนุกแม่กกอำพน ในพื้นอารณ อรัญญิกากำศรีรัช นกพริกจาก
 พรากเพรียกไฟร แล็กเคี้ยงเย็นใจ กระจอกกักชอกช่อนชอน การเวก
 แหกกาญจร ในพื้นอัมพร แต่ส่งสำเนียงเคี้ยงหวาน ฉายุกักษแต่ดวง

ภักษาหาร บินโนคัตนาค์ ประเทรณกเชวทแลกธา นกออกกร็องออก
 ออกดดา ประนกกจกกา เข้ายอเข้าแย่งแยงโย ยางกรอกเกร็นร็อง
 เกร็กไฟร โพรโดกโตดใจ บนกักรระโตน โยน โน นกอยู่กนคึกใหญ่โต
 นกเงือกมงระงิ แหงนเง้นเอาผลคันจันทน์ ។

ยานี ๑๑

๐ หมูนกแม่กตมี กตเพ็งตั้งสูงแดงฉั้น กตปุด ๆ ทุกวัน บอก
 เวลาแห่งสาชต ทั้งทุกไม้ทั้งเพื่อน บินกตาดเกิดอนบนเวหน เบ็ดน้ำ
 ลงด่างน เวนในน้ำดำหาปลา หึดดินบินร็อง ร็องก็กกก้องท้องพนา
 กระหอดเรื่อร่นหา นางนกวรจากไกลกั้น เบ็ดไทยได้เบ็ดทศ ผิดสังเกต
 ฆาทก่างพวรรณ แล้ไซ้ได้พัตวัน เบ็ดไทยทันพตน์จกคิ นกหึดคังค
 เคียงอิงกระนังในเมฆี้ กายางางวงมี เหมือนนกยูงสรชัชนฐเค็ชร สัตวาประ
 หว่าลู่ก เฝ้าเคต่าคตูกบจากเจयर เตอกผลกนจนเคยชน แดงบนปากจาก
 หว่าพตน์ วิหคณกกระหิด อวดว่าฤทท์แรงแขงฉั้น บิน ไร่ โผผกผั้น
 ถูกแผ่นผาน้ำดังชร ។

๐ หมูนกในแม่กบ เข้ายันจมนถมทบกตอน พิรายพิไรจอน เหมือน
 หนึ่งว่าไล่กตยัย ตระชาบคาบตะขบ คับแคพบแย่งชอวกัไขว่ ตระชาบเค้น
 ชัดใจ กคับแคแวงนหนึ่ กระจาบได้กระจิบ บินติบ ๆ เทียมเมฆี้
 กระจาบได้จิกคิ กระจิบหนึ่ลงตงคอน ។

๐ แม่กมชมหมูนก ผุงพิหคทชากร อิดุ้มขุ่มช่อนชอน ในลุ่มทุม
 พุ่มระนาม นกคุ่มปากคุ่มกร พอใจจรในฆ่าหนาม ไกรเคียงไว้ ในคาม

คุ่มเถลิงได้ไม่ไหม้เรือน ทุ่งนาคตระกูลม มีมากชุ่มถูกคุ่มเถลิงอน จน
 เคี้ยวเคียนถ่านเตอน เหนียงหน้างัยนชนล้าปต่าง แอนดมชดถดม คูน่าชม
 เชิดชูทาง ำแต่แม่ทางกาง แอนกายาน่าพิศวง กระตุ่มภูไผผก เข้าป่า
 รกเร้นในพง จับแนบแอบอนงค์ นางนกลู่อยู่เคด้ากลอย น่ำชมส้มบัณฑิต
 ส้มจืดคูก้อร่อ ปีกทางช่างกริดกรอ คอเจ้าชู้รุชุนเชิง ฝูงนกตั้งชมพู่
 ไปจับอยู่ที่ขุ่มเชิง ตีแดงดุจแสงเถลิง เริงร้องแซ่แพรวไพรต์ณท์ ๆ

๐ แม่เกยหมูปักษา ค้อนหอยหาปลาในวง กระหอดหัว โชนชน
 ของหยอยย่องชองเกี้ยวหนาม แชนงแซงจับไซ้ชน สุ่มช่อนบนต้นมะขาม
 ชูทางกางปักงาม เมื่อยามบินบินอัมพร หัวชานหัวเหิมชอนชวาน ปาก
 แชนงจันแหตม่งม่งอน เทียงเราะเงาเกินหนอน ในพฤษชาพนาศรี
 เค้าแมวมองชระเม้น น่ำตาเห็นเช่นอย่างผี มักเทียงในราตรี แสงงหา
 ภาักษาหาร สำเนียงเลียงนกแก้ว พดอดแจ้ว ๆ จับใจหวาน เพรียกก้อง
 ท้องคองดาต คูนาคนพนล่กณิน ดอกบัวม้วหมุ่มมุง เทียงไซ้กุงในวาริน
 เวียนวนชดลันธุ์ เลียงล้า ๆ ปลาดิ้นหนี ยางเสดวยจับไล้ว ยอดขางใหญ่
 ในพงพี เขาว่าเปนนกคี่ รล่มมิ่งเส้าโชซาเหต้อ อ้ายงัวตุง่วงเหงา จับชบ
 เขาแอบแฝงเผื่อ จับนึ่งกึ่งมะเถลื่อ แดงบนกตบตีบตีบหาย เวตาชมุก
 ชมัว ฝูงกระควเคตนกริดกราย ชาวถ้วนนวดทั้งกาย ได้กระแดแเดล้บัสัน
 ฝูงนกค้อยตวัด ร้องหวัด ๆ แดงบินบน เหยี่ยวใหญ่ไต้เวียนนง จอนคัว
 จนนหนามหนั้น มุดคั้นพันเหยี่ยวใหญ่ เหยี่ยวคะไกรไต้จักคี่ หน้เลื่อ
 ปะกุ่มภี แทบชัวจระวางฉาย เณินเขาเหยียนนกเขา มาจับเจ้าอยู่เวียงราย

เห็นนกขมิ้นหมาย ภูมิจักเฉียงเหยียดจันทาด หมุ่นกนออกกงาน ก็ยังมี
 มากดำธารณ์ เตือกคัตพอใช้การ ให้กุมารอ่านเขียนตอง หวังเป็นที่ดีนุก
 โดยทำนุกแถมทำนอง ตามแบบบทระบอง จงครีตรองในฉาที่ ฯ

๑	จบสัจตองเท่าเกท	สองพรรณ
	ชาติมนุษย์อเนกนัค	นับอ้าง
	ทิวชาติบินนัณ	ไผ่ผก ใต้เฮย
	ชาติคกบกพร่องบ้าง	อย่าค้ำค้ำชนาง ฯ

๑	สัจจ	จำพวงนัณ	อศัจจวรย
	ไม้	น้ำจกฉายนั	เม้นได้
	มี	ตอวัดเรียดตัน	โตเล็ก บ้างนา
	เท่า	บม้แต่ไซ	ว้ายเตอยเตือกคตาน ฯ

สุรางคณางค์ ๒๘

๑ อปาทะกา ตังหมุ่นอยู่นา บาทวไม่มี ไต้แต่เตอยคตาน เตือกจ่าย
 วารี อยู่พนปลพิ กับทอชชตชาร
 สองพวกประจำ สัจจบกสัจจน้ำ จำรำไซชาน พระยานาคราช
 ต่างชาติตระการ งามบริวาร อเนกอนันต์
 คือกูเห่าไฟ กายาเด็กใหญ่ มีพษมนันต์ อักกูเห่าตง พิชขงยั้งกรัน
 งามเห่าหม้อมัน ตุจมินหม้อทา

งูเห่าอกงูหงอน งูเห่าปลาดุก งูปร่างอย่างปลา งูเห่าคาตาน
เตี้ยมันผ่านมา งูทับสมิงคต เรียกว่าทับทาง

งูเห่าขี้แก้ว เลี้ยงหิ้งหิ้งแจว เมื่อเวลากลาง คันท้ายของ
เลี้ยงร้องครวญคราง แม้มขโคกราง ยาไม้ใคร่ทัน

งูเห่าใบไม้ ปากจิ้งจกใจ ตะม้ายคต้ายกัน งูแม่ตางอ คัวยาว
ใหญ่ครัน แสงอาทิตย์นั้น เต็มแสงแดงดี

งูออกใจอาก อีกรูกระต้าง งูกระประมี ตงเร่วกระวาน คนย่าน
เต็มที พิชรายาวี ไม่มีใครปาน

งูแมงแซงขบ อีกรูกันขบ ปล้องขาวปล้องกาฬ ปากมีสองข้าง
หัวหางบ้าน ๆ มักอยู่ชดชาร และฉานน้ำขิง

ตายลำบากตายสอ ขนคชคอง บนคอไม้รัง สายม่านพระอินทร์
เขี้ยวสันทากยัง ชายขงสมิงตัง อยู่ยังสาคร

งูแม่นางฮาย นวลสีกาย ตาย ๆ เหลือของอ่อน กอหญ้าสัตว์ ๆ มัก
ชดวงนอน เขาดีละต่อน มุดเมียนเหมือนนอย

งูตายเขาคอก พันค้ำคอก ชาว ๆ ประปราย ยังงูกันพร้าว
คัวยาวตาย ๆ เป็นร้วเป็นสาย ก้านพร้าวเช่นกัน

งูสามเหลี่ยมใหญ่ เห็นคนถือไฟ เตื่อยได้พัดวัน ประคนรู้ดี
จระหนี่ไม่ทัน ทั้งได้ให้มัน ตกได้ไฟพอน

งูหลามงูเหลี่ยม ลีกายตายเต็ม งูเหลี่ยมเหลือของอ่อน งูหลามตายมี
เป็นสี่ข้างค่อน เปรียบกับผ้าผืน บุ่มตายคด้ายดี

งูเขียวหางไหม้ ต้องล่าของใคร หางไหม้คืบคืบ หางดุกดักเกิดถึง
เรื่องเริงราศี เมื่อยามราตรี จึงมีแสงไฟ

งูเขียวหนึ่งอยู่ ที่เรือนคนผู้ ไม่ทำอะไรใคร ไล่กันกินหนู ในรูไม้ไม้
คู่วิวาตใหญ่ กับอ้ายตุ๊กแก

งูตึงงูไซร้ งูปลาอาศรัย อยู่ในกระแด้ง งูตีนงูปดิง เหมือนจริงแท้ ๆ
งูวงช้างแสร้ง อยู่ชะตาตย์ ๆ

ยานี ๑๑

๑ ก กา หมู่ปลา มี ในวาริศดำคตาโคต ปลาชำแแต่ปลาไหล เหล่า
โตมาหน้าราหู กระดี่ชะโคตุ ที่น้ำพุมี่ปลาหมู นระทิมี่ปลาทุ นำหมู่ไป
ในทะเล ปลาตากำคอกกา กระให้พากระแหเห เทโพคู่ปลาเท พากูเรา
เหล่าปลาหมอ อ้ายบ้ำประปลาบู้ ถิ่นำหมู่เข้าเคตาคดอ ปลาหน้าราหูรอ
รืออยู่ท่าชตาตย์ ปลาสะละไม้ละหมู่ คดอเคตาคู่คู่ได้จ เข้าเม่าเข้ามาใน
หมู่ปลาเข้าเคตาคดอหา ๆ

๒ ข ฃ ชนกันคนนามกร วาวิจรมันนา ปลาวารินขึ้นในวา ธิ โยแผ่น
เล่นชตธาร กระเบนก็เบนหนี ปลาอินทรีหนีปลาวาริน ยี่ลันก็ถนถาน
ตักขาในลำคร ดักงุ่นคว่าไซว่ กินโคตไซว่ที่ไม่ชอน ปลาแบนเด่น
สัตยจร เปนหมู่คละประปนกัน ปลาช่อนชอนในสระ พอไปประปลานวดจัน
เคตาคอนปนพัตจัน ตะเพียนมันโยวารี ปลาเงินเงอนเงินทา ตุกษาค่อน
ไล่สี่ เขาว่าปลาผู้ดี เขาไว้ยตบนเย่าเวื่อน ไล่คินไล่คินคิน ปลาอื่น ๆ

ไม่มีเหมือน ได้คันแต่ห้จะเคื่อน ให้ขยันคันใจจน ปลาต้นปั่นเต็นดิน
ประทะคต้นคณอระจน ไถลขันไปบน เณนยรน้ำท่าตาแดง ฯ

๑) แม่กงปลาทุกทั้ง แดปลาตั้งปลาแขยง มั่งกงกะพงแฝง ผึ่งดินชู
ดูเหหัน คางเมื่อน ๆ หาคู่ พะแมงภูเป็นคู่ขัน ประทะละตานกัน
คางเมื่อนมันหันหางจร กระทิงกระทังผิง กระสังตั้งวงไม้ชอน นิ่งหนอง
ห้วงฟองอ่อน จำใจสังวงวาริน ปลาทองทองกินโคต อยู่ในกระถางดิน
ดีเหลือองเรือกายน ยดเยียงทองม่องแดงได้ ฯ

๑) หมู่ปลาในแม่กก จะแยกยกออกชานไซ อีทุกทุกช้ถึงใคร
จึงชื่อทุกช้ชุกเคื่องเข็ญ ปลาอุกร้องอุก ๆ โคนปลาตุกคั้นกระเตน ตุกคั้น
ออกสร้านเซน น้ำใสเย็นเห็นกายน ปลาโคกนูนดังโคก ปลาตะโกก
ดูน้ำกิน ตะพากปากเบนผิน ประปลาหมึกนึ่งพรันใจ คณาสู่ปลาหมึก
อยู่หน้าตักทะเลใหญ่ กระดองม่องเปไนโย เรียกชื่อไซ้ตนะเต ฌนากจาก
เณนยร ฌนวกเวียนเหี่ยนหันเห ถึงนาคทะเลเพ ก็ผกมันพันผ่าชต กระบอก
เบนปากออก โยงช้กครออกออกอระจน มาประปลายี่สน หันซ่า ๆ ล่าสัตว์อน
คต้นคูนกช้ มักเขาร้อง ที่ไคทองนาฉาจร หมู่ปลาในสาคร ยเนกหาดาก
มากมุดมออง ฯ

ฉบับ ๑๖

๑) ปลาในแม่กคบตระบอง ปลาในห้วยหนอง มีแม่น้ำแดงดำชารา
ปลากคปลากคช้ช้ชรา กำพจคกาษา ไหญ่ยิงปลาต้นตาไปน สลาดเหล่าสัตว์ค
โตดโณน ประปลาจวคโจน สังฆะวาคบคสาศอนจ้ง ปลาหลดลชดหมก

โคสนผิง ถึงกระนั้นยัง ไม่พັນมนุษย์ชุกกิน ดีเลี้ยงแต่เลี้ยงดาวิน
 ไถไร่ ไถดิน กระเดือกแต่เดือกแต่ไถส ปตาเรตเคี้ยวมันขอใหญ่
 คนมักพอใจ เตียงซึ่งกระพังสระศรี จระเม็ดกระตูกอ่อนดี ชาวชตบุรี
 เรียกปตาสุนัขแห่งนตุ ปตาอินดินในสินธุ บ่อได้ชื่อชู เดือกคัดแค
 ชัดเจนใจ ฯ

๑ แม่กบวารันแกตบมีใน ท้องคองคาลัย ทะเดอน์ดักโฮพาร
 ช้างเหยียบในนทีธาร ปตาแปบ ๆ ปาน คนบีบแต่ลับกายา ปตาอุบร้อง
 อูบ ๆ ปรา กฏชื่อลือชา คตอดจนทุกวันวาร ฯ

สุรางคณางค์ ๒๘

๑ ปตาในแม่กม จัคน์นิยม ชื่อใช้ ไชชาน ปตาพรหมหนองพราหม
 เรียกตามโบราณ แก้มช้ำคตาปาน ประหารคบตี

ฉตามหนามหลัง ปตากริมริมผิง คับซึ่งมากมี ปตาเข้มเต็มโคด
 ที่ในนาฉี นักเสงยินดี เตียงกตพินัน

ปตาเต็มหางเต็ม จมตมจ่มเจียม เรียกปตาจมพิน จรเชตุตม
 กัปรุประพรณ แหตมเต็มตักัญ จมพินได้จริง ฯ

๑ นามปตาแม่เกย ฉินฉักเจตย โดยนามทุกสิ่ง ขอท่านทั้งปวง
 อย่าท้วงอย่าติง ฉินคิตประวิง ว่าเล่นปนกตอน

ในเกยยุบต มัจฉาสาชต สับสันสัญจร คณาปตากราย
 สวายนออ่อน ปตาสร์อัยสตอน สัตย์ตาเลื่อ

ดูถูกขยอ้ายคอง เทียวชนเทียวตอง เทียวชองปลาเขือ ดาวปลา
ยาวใหญ่ ไซ้โคตทองเรือ หัวตะกั่วเจือ ปลาซิวแซกแซง

หมุ่มปลาหมอเกราะ ถ้ายวนรณเราะ ตงมุดเตนแฝง ส้วายกด้วยฟาด
สังชระดาตวัดแวง อ้ายแก้วเขาแกง กินต่างเทโพ

ปลารากกถ้วยชาจ คัจฉมันยาว ๆ ไม่สู้ใหญ่โต กระตงแหงหัน
ผายมันผกไผ แผลบชะโล ชระทักตักหลาย

ฝูงเขมาโกรย จากถิ่นดินโดย ไปโดนปลากทราย ทบตันวนแวง
ฝูงแตกกระจาย กระจัดพัดไพราย แพร่ทองชดชาร

เหล่านามปลา ผันชักเอามา รวมไว้ไซชาน สำหรับหนู ๆ
พวกหมูกุมาร จะได้อ่านอ่าน เพียงพอต่อใจ

ตามลำดับแม่ คังคันนั้นแต่ แม่ ก กาไป จนถึงแม่เกย แฉดย
คำไซ เด็กเซวี่ไว ๆ รู้อูได้อู ๆ

อังกัดคองหน้าชวา ชุมชาติสัดควนน้ำ บานบกก็มี คือหอยนา ๆ ใน
มหาวาริ หอยสังข์ได้สี่ เค็ดจววรรณฉาย

แมงกัจจวบแจง กระพวงหอยแครง หอยเลียบหอยชาย กระปุกนางตม
ปากเบ็ดมีสาย หอยดาวจัตตาย หอยหุดอดนมส่าจ

พรรณหนึ่งหอยกาบ ังบ ๆ งาบ ๆ สองกาบรียาว รอยปากสันนิช
เบ็ดบิตเปนคราว ภาชนะอกพรายพราว เนื้อในใหญ่หนา

อย่างหนึ่งหอยไซ่ง รูปร่างโป่งโต้ง ตอยอยู่ท้องนา อย่างหนึ่ง
หอยชม เขางมเอามา แชน้ำทำยา แกงกนกม

หอยทากคล้ายทาก มักมีชุมมาก ในดงพงพี ไล่เดือนราก็คืน
 ลัดวกนธรณี คิ้วแดงยาวรี อยู่ทหน้าคร่า
 ประดิษฐ์คิดถั่ว จะจำให้ทั่ว ถึงตัวตูกน้ำ เกิดในน้ำเนา น้ำขัง
 ประจำ แดเปนนก้า เนตยงทงหตาย
 หมู่หนอนนา ๆ มือเนกา คิ้วขาบตัวตาย ปต่องแดงปต่องเหตยง
 เรือง ๆ พราย ๆ มีสันฐานกาย รัตเรียดกตม ๆ
 ว่าโดยกำเนิด หนอนนมักเกิด ในที่โล่มม เฝ็ดเค็มไม่เฝือก
 มั้นเฝือกมตม จนชันอาจม มีถมตนตาย
 พวกลัดวเหตยง บาทาไม่มี บาตชยาย ว่าอะบาทา สมนยาบ่กตย
 นักเรียนเด็กชาย เชิญดูรู้จำ ๖๘

๑	จบลัดวปราศจากเท้า	ทงหตาย
	คิดจัดเป็นหมวดหมาย	หมู่ได้
	สำหรับนักเรียนชาย	เชิญอ่าน เถนเฮย
	พอเพื่อเป็นทางใต้	คิดค้นคำเต็ม ๖๘

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ ไสภณพิพรรฒธนากร

ทำขลถนนราชบพิธ จังหวัดพระนคร

วันที่ ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๓